

МАТЕРІАЛИ

До історії видання українських дум у перекладі англійською мовою: фрагмент листування Юрія Луцького з Юрієм Тарнавським

Ольга ЛУЧУК

Українські думи, на жаль, не надто часто перекладали англійською мовою. Одначе, у цій царині все-таки можна вказати на певні здобутки. Зазвичай, коли мова заходить про український героїчний епос XVII-XVIII ст., найперше спадає на думку книжка, що вийшла 1979 р. у серії “Канадська бібліотека українознавства”. Це видання має одночасно просту та промовисту назву – “Ukrainian Dumy” (“Українські думи”)¹.

Історію цього видання можна реконструювати на підставі листування “двох Юріїв” – Юрія Луцького, відомого вченого-славіста, професора Торонтського університету, головного натхненника англомовного видання українських дум, та Юрія Тарнавського, відомого письменника, члена Нью-Йоркської групи, одного з перекладачів українських дум англійською мовою. Свою реконструкцію спробую здійснити на основі епістолярію з двох архівів: з архіву Ю. Луцького в Торонтському університеті (Торонто, Канада)² та з архіву імені Бахметєва в Колумбійському університеті (Нью-Йорк, США)³. В архівній колекції в Торонто зберігається 6 листів Ю. Тарнавського до Ю. Луцького, а в колекції Нью-Йоркської групи в Колумбійському університеті – 27 листів Луцького до Тарнавського і 2 листи Тарнавського до Луцького. Таким чином, це листування нараховує загалом 35 листів і охоплює період від 1960 до 1978 року. Саме це листування, попри інші літературні та життєві згадки, проливає світло на довгий шлях українських дум до англомовного читача.

Як відомо, опублікована в 1979 р. книжка “Ukrainian Dumy” – це *editio minor* українських дум із паралельним перекладом англійською мовою. *Editio major*, тобто,

¹ Див.: Ukrainian Dumy / trans. by George Tarnawsky and Patricia Kilina; introduction by Natalie K. Moyle. – Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies; Cambridge, Mass.; Harvard Ukrainian Research Institute, 1979. – (The Canadian Library in Ukrainian Studies). Це двомовне видання вийшло під егідою Канадського інституту українських студій і Гарвардського українського наукового інституту.

² University of Toronto Archives. Luckyj Collection. Accession Numbers: B1995-0017/001(06); B1995-0017/001(07); B1995-0017/001(08); B1995-0017/001(09). Далі: UTA (з позначенням відповідного архівного документа).

³ Columbia University. Rare Book and Manuscript Library. Bakhmeteff Archive. New York Group Papers. Series VII: Papers of Iurii (George) Tarnavs'kyi. Box 36: Cataloged Correspondence: A-Sl. Folder: Luckyj, George (letters). Далі: NYG Papers, Box 36.

як було зазначено у видавничій примітці на початку книжки, “the complete edition, with textual variants, scholarly introductions, and full annotations”¹ планувалося видати згодом у видавництві Гарвардського університету. Ця ідея, на жаль, не була зреалізована, хоча її підтримували (серед інших) професори Гарвардського університету Альберт Лорд² та Ігор Шевченко³. Але праця навіть над “скромнішим” виданням (*editio minor*) тривала майже два десятиліття.

На першу згадку про працю над перекладом українських дум натрапляємо в листі Ю. Тарнавського наприкінці червня 1960 р.: “Працюємо тепер з дружиною над перекладами дум, – писав він Ю. Луцькому. – Вже переложили 4 (“Втеча трьох братів”, “Маруся Богуславка”, “Олексій Попович” та “Козак Голота”). Думаємо перекласти ще декілька, так що може зібратися досить на поважну книжку” (лист від 25 червня 1960; УТА: V1995-0017/001(06)). Ю. Луцький радо підтримав ідею видання англomовних перекладів українських дум і навіть обіцяв зацікавити в цьому одне з університетських видавництв: “Головне – видати так, як треба – академічно”, – писав він у відповідь на лист Ю. Тарнавського (лист від 30 червня 1960; NYG Papers, Box 36).

Наступного 1961 р. Ю. Луцький пише Ю. Тарнавському, що несподівано з’явилася можливість видати думи. У жовтні 1962 р. Комітет українців Канади планував провести в Торонто “український тиждень”. Ю. Луцький, як дорадник у тих справах, запропонував, що “найкращим і найтривалішим вкладом у той “тиждень” була б якась добра публікація”. “В зв’язку з тим, – писав він Ю. Тарнавському, – прийшла мені думка про Ваші “Думи”. Чи не можна б, наприклад, скласти таке видання: оригінали головніших дум поруч з перекладами? Видання мусіло б мати передмову і редактора, але про це я вже подбав би” (лист від 21 грудня 1961; NYG Papers, Box 36). Зайвим буде говорити, що Ю. Тарнавський був дуже втішений такою пропозицією. Від цього часу починається активна співпраця над думами між Ю. Луцьким і Ю. Тарнавським. Зокрема, Ю. Луцький просить надіслати йому список дум, які вже перекладені, щоб зорієнтуватися, також обіцяє зредагувати примітки і передмову, вважає, що треба б додати ще щонайменше шість дум, щоб збірка вийшла “репрезентативною” (лист від 4 квітня 1962; NYG Papers, Box 36). Було погоджено, що рукопис піде до видавництва в жовтні 1962 р. Очевидно, виникло питання про те, хто зможе написати фахову передмову до такого видання. У листах Ю. Луцький іноді розмірковує про можливих кандидатів на цю роль. Серед потенційних авторів передмови Ю. Луцький згадує Ю. Шевельова, Ю. Лавріненка, Б. Рубчака і Д. Чижевського. Проте, усі ці науковці були надзвичайно зайняті, тому, на жаль, нікого з них не вдалося намовити на цю працю. Зрештою, Ю. Луцький запропонував написати передмову своєму колишньому студентові – Робертові Климашу, який спеціалізувався у фольклорі. На жаль, це був не дуже вдалий вибір.

Як видно з листів, переклад дев’яти дум був готовий у січні 1963 р. Ю. Луцький, зокрема, писав, що отримав дев’ять дум, які “читаються легко і приємно” (лист від 4 січня 1963 р.; NYG Papers, Box 36). Він, однак, запропонував додати ще деякі думи. Передмова Роберта Климаша була готова в червні, однак, за словами Луцького, вона “була куца і суха” (лист від 13 червня 1963 р.; NYG Papers, Box 36).

¹ Повне видання, із варіантами текстів, науковими передмовами і детальними коментарями (англ.).

² Про зацікавлення Альберта Лорда українськими думами в перекладі англійською мовою Ю. Луцький згадує в листі до Омеляна Пріцака від 15 квітня 1980 р. (див.: *Colloquia Epistolaria*: Омелян Пріцак і Юрій Луцький / публікація, текстологічне опрацювання і коментарі Ольги Лучук. – Харків: Акта, 2014. – С. 100–101).

³ Ігор Шевченко як можливий куратор англomовного видання українських дум згадується в листуванні Ю. Луцького з Ю. Тарнавським наприкінці листопада 1977 р. (див. листи №№ 17–18 у цій публікації).

Згодом Ю. Луцький писав, що з великою насолодою прочитав переклади дум і висловив своє "признання за працю, яка дала такі щасливі висліди" (лист від 7 липня 1963 р.; NYG Papers, Box 36). Проте і далі вчений висловлював застереження щодо передмови: "Я був великим оптимістом, коли Вам писав, що вступ Климаша не є неможливий. Прочитавши його ще раз і порівнявши його з Вашою працею, я погоджуюся, що він ніяк не годиться. Проблема – що тепер робити. <...> Не знаю, чи Рубчак міг би дати іст[орично]-наук[овий] вступ. Зате дуже можливо, що він міг би дати ще кращий ненаук[овий] і неісторичний вступ – якщо Ви думаєте, що він може це дати, то попросіть його під умовою, що така річ мусіла б мати Шерехову і мою апробату. <...> Все це може трохі задержати справу видання" (там само). Наступний "український тиждень" планувався в Торонто в листопаді 1963 р., але, очевидно, з огляду на відсутність передмови, годі було сподіватися на фінансування цього видання. Та й Ю. Луцький не хотів поспішати, бо вважав, що "варто почекати і мати порядне видання на світовому ринку, ніж появитися на давн-тавні" (там само).

Справа з передмовою тривала довго та безуспішно. Ю. Луцький навіть пропонував замість передмови дати уривки з праць Ф. Колесси. 1963 р. листування тимчасово припиняється і з подальших листів довідуємося чому. Наприкінці 1965 р. Ю. Тарнавський знову відновлює листовний контакт із Ю. Луцьким і пояснює, що провів більше року в Іспанії, де працював над своїм новим романом: "Живучи там, я розкошував безділлям чи, радше, відсутністю обов'язків, так що абсолютно загубив зв'язок з усіма, а повернувшись вліз так в працю, що ще досі не мав передишки". У цьому листі Ю. Тарнавський знову повертається до теми українських дум: "З думами нам так і не виходить. Рубчак тепер дуже зайнятий, і я його навіть не просив. Дивнич обіцявся, але нічого не робить. Чи Ви думаєте, що, може, пустити їх отак безбатченками? Я в крайнім випадку написав би вступ "від перекладачів" на 1-2 сторінки. Якої Ви думки? А як була б справа з фондами?" (лист від 27 грудня 1965 р.; УТА: V1995-0017/001(08)). Ю. Луцький радий, що Ю. Тарнавський пам'ятав про думи, проте з фондами їм не таланило: "Оце вже друга нагода в Торонто, на яку я мав надії, завела. Недавно тою справою обіцяв зайнятися п. Лебідь з "Прологу" (лист від 3 січня 1966 р.; NYG Papers, Box 36). Не таланило і з передмовою: "Замість передмови, – писав Ю. Луцький, – я думаю дати переклади двох статей – однієї О. Білецького, яку він написав для російської літ[ературної] енциклопедії, а другу, про музичну структуру дум – проф. Ф. Колесси. Обидва переклади вже готові. Крім них я написав би коротеньке передслів'я. <...> Так що, властиво кажучи, книжка майже готова до друку. Аби тільки знайти патрона" (там само).

Можливість видати думи виникла на початку 1968 р. Зацікавленим у виданні був Гарвардський університет: "Якщо видадуть, вони покрийот всі кошти і займуться написанням розвідки", – писав тоді Ю. Тарнавський Ю. Луцькому (лист від 26 лютого 1968 р.; NYG Papers, Box 36). Очевидно, що Ю. Луцький, який захоплював Ю. Тарнавського до перекладу дум і сам переймався долею видання, був дуже радий, що випала нова нагода: "Радію, що є нагода видати думи. Повертаю Вам Ваші переклади і фотостати оригіналів. У мене є переклади двох статей (одна О. Білецького, друга Ф. Колесси) про думи. Я хотів додати інші статті з критичного матеріялу про думи. Можливо, що вони тепер непотрібні, бо очевидно, що краще було б, якби хтось (але хто?) написав нову передмову. Якщо Вам їх треба, напишіть" (лист від 28 лютого 1968 р.; NYG Papers, Box 36).

Але і в Гарварді з якихось причин, видання затрималося. Далі настає досить велика перерва. Лише наприкінці 1977 р. у листуванні Ю. Луцького і Ю. Тарнавського знову виникає питання дум. У листопаді 1977 р. Ю. Луцький писав до Ю. Тарнавського: "Професор Шевченко звернувся або невдовзі звернеться до Вас в справі видання в Торонто Вашого перекладу дум. Наш Інститут (Канадський інститут українських студій. – О. Л.) пропонував видати тут "пейпербек" з оригі-

нальними текстами і Вашими перекладами і без критичного апарату. Це був би текст для студентів, і таке видання не перешкодило б тому, щоб пізніше Гарвард видав повне академічне видання дум. Маю надію, що Ви і Ваша бувша дружина погодитесь на таку публікацію. Формувати видання буде Інститут і Гарвард. Переклад буде оплачений” (лист від 23 листопада 1977 р.; NYG Papers, Box 36). Ю. Тарнавський, звісно, погодився: “Я вже дістав був вістку про видання “Дум” від проф. Шевченка і дав йому свою згоду на обидва видання, прохаю тільки, щоб “copyright” був в імені: “Yuriy Tarnawsky and Patricia Kilina”. Зауважте, що я міняю George на Yuriy (повертаю до джерел)” (лист від 30 листопада 1977 р.; NYG Papers, Box 36).

У липні 1978 р. Ю. Луцький знову пише про видання дум: “Поволі підготовляємо двомовне видання “Дум” з Вашими перекладами, які якраз ми одержали з Гарварду. <...> Тому, що Гарвард не прислав нам українських текстів, з яких Ви робили переклади, я був би Вам дуже вдячний, якщо Ви доставили б нам ті тексти. Тоді не було б дальшої задержки. Проф. Кононенко-Мойл вже написала коротку передмову, і ми хотіли б віддати все до друку у вересні” (лист від 25 липня 1978 р.; NYG Papers, Box 36).

Це кінець листування між Ю. Луцьким і Ю. Тарнавським (принаймні це те, що збереглося). Українські ж думи, як відомо, вийшли друком у 1979 р. Це двомовне видання включало 32 українські думи в оригіналі та в перекладі англійською мовою. Значною мірою ця книжка з’явилася саме завдяки заохоченню й підтримці професора Ю. Луцького. Очевидно, такий “пролонгований процес” видання був пов’язаний не з “труднощами перекладу”, а радше з відсутністю коштів на такий перекладний проект у вигляді книжки. Про не вельми радісні перипетії цього видання упродовж 1960–1970-х років можна скласти собі доволі цілісну картину саме з цього майже двадцятилітнього листування між Ю. Луцьким і Ю. Тарнавським.

І насамкінець, перед публікацією листів, для повноти інформації подаю біографи обох кореспондентів:

Юрій Луцький (George S. N. Luckyj; 1919–2001) – літературознавець і перекладач, есеїст і мемуарист, професор Торонтського університету (Канада). Автор понад 30 книжкових видань про українську літературу XIX–XX ст. Писав англійською та українською мовами. Упорядник багатьох антологій, серед яких: “Вашлітянський збірник” (1977), “Антологія української інтелектуальної думки XVIII–XX ст.” (1996, разом із Ральфом Ліндгаймом). Один із найактивніших популяризаторів української літератури в англomовному світі. За наукові праці нагороджений Премією ім. Антоновичів.

Юрій Тарнавський (Yuriy Tarnawsky; нар. 1934) – поет і прозаїк, літературознавець і перекладач, лінгвіст, член-засновник Нью-Йоркської групи. Концепційно двомовний письменник, пише українською та англійською мовами. Автор багатьох поетичних збірок, серед яких: “Життя в місті” (1956), “Ідеалізована біографія” (1964), “Без Іспанії” (1969), “Ось, як я видужую = This Is How I Get Well” (1978), “Без нічого” (1991), “Ура на (Тисяча років самоти)” (1992). Пише також прозові твори, серед яких романи: “Шляхи” (1961), “Meningitis” (“Менінгіт”, 1978), “Three Blondes and Death” (“Три блондинки і смерть”, 1993), “Like Blood In Water” (“Як кров у воді”, 2007). Видав збірку драматичних творів “6x0” (1998). Перекладає з іспанської та англійської на українську мову, а також з української на англійську. У ранній період своєї англomовної творчості виступав під іменем George Tarnawsky.

* * *

У цій публікації подано вибране листування Ю. Луцького та Ю. Тарнавського, що безпосередньо пов’язане з англomовними перекладами українських дум. Листи

друкуємо без скорочень, у примітках пояснюємо реалії та персоналії, які мають стосунок до англomовного контексту української літератури, а також до культурного життя української діаспори. Фрагмент листування Ю. Луцького і Ю. Тарнавського охоплює 19 листів: 4 з них зберігаються в архіві Торонтського університету (Торонто, Канада; University of Toronto Archives, George S. N. Luckyj Collection), а саме: № 1: (UTA) B1995-0017/001(06); №№ 3, 8: (UTA) B1995-0017/001(07); № 13: (UTA) B1995-0017/001(08); інші 15 листів, а саме: №№ 2, 4-7, 9-12, 14-19 зберігаються в архіві ім. Бахметєєва в Колумбійському університеті у Нью-Йорку (США) в колекції Нью-Йоркської групи (Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Bakhmeteff Archive, NYG [New York Group] Collection, Papers of Jurii (George) Tarnavs'kyi, Box 36: Letters with George Luckyj).

Цілісну добірку опрацьованого листування між Ю. Луцьким і Ю. Тарнавським заплановано до друку в харківському видавництві "Акта". Це буде друга книга в серії "Colloquia Epistolaria", яка міститиме, окрім листування Ю. Луцького з Ю. Тарнавським, ще й епістолярний діалог Ю. Луцького з іншим поетом Нью-Йоркської групи – Б. Рубчаком. Серію започатковано 2014 р. книгою "Омелян Прицак і Юрій Луцький". Автор публікації висловлює подяку головному редакторові видавництва "Акта" Галині Федорець за дозвіл опублікувати фрагмент листування Юрія Луцького з Юрієм Тарнавським на сторінках часопису "Міфологія і фольклор" ще до появи книжки.

Дослідження епістолярію Ю. Луцького здійснено за підтримки Канадського інституту українських студій та Центру європейських, російських та євразійських студій у Торонтському університеті (Торонто, Канада).

№ 1

Ю. Тарнавський – Ю. Луцькому

Йорктавн Гайтс (штат Нью-Йорк), 25 червня 1960 р.

25. VI. 1960

Шановний Пане Луцький!

Сердечно дякую за Вашого листа, і вітаю з успіхом видання Хвильового. У нас, хоч і є поодинокі переклади наших "світил", та немає нічого повного і добре розробленого. От так – декілька перекладів із Коцюбинського, Стефаніка, Тичини, і т. п. Працюємо тепер з дружиною¹ над перекладами дум. Вже переложили 4 ("Втеча трьох братів", "Маруся Богуславка", "Олексій Попович" та "Козак Голота"). Думаємо перекласти ще декілька, так що може зібратися досить на поважну книжку. Якцо б ще дісталася добра розвідка, то могла б вийти цікава публікація. Чи Ви думаєте, що якийсь університет (Колумбія, а то і Ваш) був би зацікавлений у виданні того рода книжки?

¹ Мова про Патрицію Нелл Воррен (Patricia Nell Warren; нар. 1936), американську письменницю, перекладача та видавця. Наприкінці 1950-их вивчила українську мову і почала нею писати (під псевдонімом Патриція Килина; по-англійськи транслітерувала свій псевдонім як Patricia Kilina). Входила до "первісної сімки" Нью-Йоркської групи. Україномовний доробок становлять три поетичні збірки: "Трагедія джмелів" (1960); "Легенди і сни" (1964); "Рожеві міста" (1969). Перекладала англійською мовою твори українських письменників. Спільно з Ю. Тарнавським здійснила переклад українських дум ("Ukrainian Dumy", 1979). На початку 1970-их відійшла від писання творів українською мовою. Нині – співвласник видавничої компанії "Wildcat International", мешкає у Лос-Анджелесі. Автор 8 романів, написаних англійською мовою.

Я особисто стараюся, хоч і без успіху, опублікувати принаймні одну із моїх англійських книжок. Наразі не йде. Чи Ви маєте якісь зв'язки, що могли б допомогти мені у цьому?

Чи Вам відомо, як виглядатиме англomовна антологія нашої поезії, видавана Яром Славутичем¹?

Щиро Ваш
Юр. Тарнавський

№ 2

Ю. Луцький – Ю. Тарнавському

Торонто, 30 червня 1960 р.

30 червня 1960 р.

Шановний Пане Колего,

Щиро дякую за Вашого листа. Ідея видання перекладу дум дуже добра. Я постараюся зацікавити в цьому одно із університетських видавництв. Головне – видати так, як треба – академічно.

Чи не вдалося б нам зліпити антології укр[аїнської] новелі? На таке видання можна б намовити когось.

Я виїжджаю на цілий липень – але як тільки вернусь, постараюся даліше в цих справах щось зробити.

Щиро вітаю Вас,
Ваш ЮЛуцький

P.S. З романом – гірше; нічого практично порадити не могу – лише терпеливо звертатися до видавництв. Славутич – зеро.

№ 3

Ю. Тарнавський – Ю. Луцькому

Вайт Плейнс (штат Нью-Йорк), 2 січня 1961 р.

White Plains, N.Y.

2. I. 61

Дорогий Пане Луцький!

Сердечно дякую за листа і дозволяйте рівночасно побажати Вам щасливого та плідного нового року.

Справа дум така: більшість дум, що досі переложено, ще не зовсім опрацьовані, а крім того, на окреме видання, треба було б перекласти ще з 5–6. Отже ця праця забрала б ще декілька місяців. Якщо манускрипт ще можна затримати десь, скажімо, до літа – то щось може вийти, але, якщо треба здавати до друку негайно, то мабуть не буде часу. Я особисто мало вкладав би туди праці, бо Килина² перекладала більшість дум досі, і мусіла б зайнятися перекладом решти їх. Але до літа щось можна було б підготувати.

Дайте, отже, мені знати.

З дружнім привітом

Юр. Тарнавський

¹ Яр Славутич (Yar Slavutych; 1918–2011) – поет і перекладач, член Об'єднання українських письменників "Слово", професор Альбертського університету (Едмонтон, Канада). Автор багатьох поетичних збірок; упорядник антологій української поезії, серед яких: "The Muse in Prison" (1956).

² Мова про Патріцію Килину, дружину Ю. Тарнавського (див. прим. с. 122).

P.S. Вислав я Вам “Шляхи”¹ окремою посилкою. І якої Ви думки про видання платинок дум Штокалка² <нерозбірливо>.

№ 4

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 11 лютого 1961 р.

11-го лютого 61 р.

Шановний Пане Колего,

Щиро дякую за листа і добре слово про Хвильового. З критикою зовсім погоджуюся (хоч наголовок накинуло мені видавництво) і ще раз кажу – це піонерська спроба, зроблена головню для того, щоб заохотити інших (м[іж] ін[шим]: Вас) до кращих осягів.

Про видання дум не забув – буду робити заходи, як лише скінчаться лекції (у нас – 1-го квітня). Для розвідки може краще надавався б не Юрій Адріянович³, а Чижевський⁴ або Шерех⁵. Та це можна пізніше узгіднити.

Сподіюсь бути в Нью Йорку біля Великодня – тоді обов’язково мушу Вас побачити.

Щиро вітаю,
Ваш ЮЛуцький

№ 5

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 21 грудня 1961 р.

21 грудня 1961 р.

Дорогий Пане Колего,

Пробачте, що в час свят звертаюся до Вас в ділових справах. Підчас нашої розмови в Нью Йорку Ви згадали мені про те, що працюєте над англійськими перекладами дум. Тут в Торонто виринула така досить цікава ініціатива і я хотів запитати Вас, чи вона Вас цікавить. В жовтні 1962 року місцевий Комітет Українців Канади (кан. УККА)⁶ планує “український тиждень” на університеті. В зв’язку з тим задумано цілий ряд “імпрез”. Я, як дорадник в тих справах, переконав ініціаторів, що може

¹ “Шляхи” – перший роман Ю. Гарнавського.

² Зіновій Штокалко (1920–1968) – поет-модерніст, музикант, за фахом – лікар. 1952 р. емігрував до США, жив і працював у Нью-Йорку. Як поет виступав під псевдонімом Зіновій Бережан. Відомий також як бандурист, залишив звукозаписи дум і козацьких пісень у супроводі бандури.

³ Мова про літературознавця й публіциста Юрія Лавріненка (1905–1987), який відомий як автор-упорядник антології “Розстріляне відродження” (Париж, 1959).

⁴ Дмитро Чижевський (Dmytro Čyževs’kij; 1894–1977) – учений-енциклопедист, культуролог, філософ, літературознавець, релігієзнавець, славіст, дійсний член Української вільної академії наук (УВАН), професор багатьох університетів, зокрема Гарвардського (США) і Гайдельберзького (ФРН).

⁵ Юрій Шерех – літературний псевдонім Юрія Шевельова (George Y. Shevelov; 1908–2002), мовознавця та літературознавця, професора Колумбійського університету в Нью-Йорку (США), дійсного члена УВАН.

⁶ Тут: Комітет українців Канади (КУК) – це, за словами Ю. Луцького, канадський “відповідник” Українського конгресового комітету Америки (УККА; *англ.* Ukrainian Congress Committee of America, UCCA).

найкращим і найтривалішим вкладом в той “тиждень” була б якась добра публікація. На те вони погодилися і доручили мені щось підшукати. Очевидно, я думаю про англomовну публікацію, яку могло б фірмувати університетське видавництво, яке, як Вам може відомо, взялося за видання енциклопедії¹. В зв’язку з тим прийшла мені думка про Ваші Думи. Чи не можна б, наприклад, скласти таке видання: оригінали головніших дум поруч з перекладами? Видання мусіло б мати передмову і редактора, але про це я вже подбав би. Головне Ваша співпраця з перекладами. Видання повинно б бути науковим, хоч не “академічним”. Думаю, що КУК дав би не тільки фінансову допомогу на видання, але й також забезпечив би Вам певний гонорар. Тому, що комітет в тих справах засідатиме ще перед новим роком, буду Вам дуже вдячний за Вашу відповідь.

Щиро вітаю,
Ваш ЮЛуцький

№ 6

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 9 січня 1962 р.

9. 1. 62

Дорогий Пане Колего,

Дякую за листа і Вашу готовість (в принципі) погодитись на мою пропозицію видання дум. Тут зовсім немає поспіху, хоч треба б віддати рукопис до видавництва в жовтні ц[ього] р[оку]. Отже, будете мати час на переклад. Головне те, щоб узгодити, які переклади вже в Вас є, а яких ще треба. Якщо перешлете мені список того, що у Вас є, то я тоді зор’єнтуюся. Короткі примітки і передмову я міг би зредагувати влітку, бо не збираюся нікуди їхати. Про наш план я поінформував КУК в Торонто і маю від них дістати відповідь.

Спасибі за “Шляхи”, виглядають дуже чепурно. Надсилаю Вам мого “пластового” Шевченка². Пластинки Штокалка знаю, вони зовсім добрі і варто їх перевидавати.

Бажаю Вам всього добра в 1962.
З привітом,
Ваш ЮЛ.

№ 7

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 4 квітня 1962 р.

4 квітня 62 р.

Дорогий Пане Колего,

Відповідаю, з великим опізненням, на Вашого листа. Справа публікації перекладів дум даліше актуальна. Якраз говорив про це з представниками КУК-у. З університетським видавництвом ще не почав переговори, бо знаю, що їм треба б представити рукопис.

¹ Мова про Видавництво Торонтського університету (University of Toronto Press), в якому в 1963 р. вийшла коротка енциклопедія України англійською мовою: “Ukraine: A Concise Encyclopaedia”.

² Мова про видання творів Т. Шевченка у пластовому видавництві “Молоде життя” (див.: Shevchenko, Taras. Poems, Poesies, Gedichte / ed. by George S. N. Luckyj. – Munich: Molode Zytia, 1961). Видання містить англійські, німецькі та французькі переклади поезій Т. Шевченка.

Дуже добре, що у Вас вже є переклади п'ятьох дум ("Маруся Богуславка", "Олексій Попович", "Три азовські брати", "Козак Голота", "Смерть бандуриста"). На мою думку, треба б додати ще принайменше шість, щоб збірка вийшла ськ-так "репрезентативною". Я думав про такі: "Невольники" (не "Плач невольників", а "Невольники"), "Хведір Безрідний", "Козак прощається зі сестрами", "Розмова Дніпра з Дунаєм", "Смерть козака на долині Кодимі" і "Іван Коновченко" (остання довга, але важлива). Не знаю, які тексти Ви вживаєте, чи є у Вас видання Катерини Грушевської (УАН, 1927)¹ і чи є у Вас видання Шеррер у французькій мові² (оба вони є в Колумбійській бібліотеці). Так що, може, влітку Ви з цим впораетесь. Я говорив орієнтовно про гонорар для Вас і здається, що \$250 було б можливим. Чи згідні Ви на таке?

Чекаю обіцяної збірки поезій.

Щиро вітаю Вас,

Ваш ЮЛуцький

№ 8

Ю. Тарнавський - Ю. Луцькому

Вайт Плейнс (штат Нью-Йорк), 15 квітня 1962 р.

White Plains, N.Y.

15. IV. 62

Дорогий Пане Луцький!

Сердечно дякую за листа. Так, додамо ще принаймні 6 дум (особливо "Самійла Кішку"), а взагалі, думаю, майже всі ті, що є у книжці Шеррер, яку ми маємо. Видання Катерини Грушевської ще не бачив, хоч, безперечно, мусітимемо переглянути. Гонорар в основному не важний, - скільки вийде.

Десь на днях вишлю Вам "Н.П."³, № 4.

З правдивою пошаною й привітом,

Юр. Тарнавський

№ 9

Ю. Луцький - Ю. Тарнавському

Торонто, 31 липня 1962 р.

31 липня 62 р.

Дорогий Пане Колего,

Не знаю, чи справа перекладів йде вперед. Я покищо не міг нічого зробити з передмовою, але думаю, що з кінцем серпня сяду до неї. Якщо у Вас є щонебудь готового, то я радо переглянув би. Якраз тепер на мене звалилась вся редакторська робота ан-

¹ Катерина Грушевська (1900-1943?) - етнограф і фольклорист, редактор наукового часопису "Первісне громадянство", дійсний член НТШ; донька М. Грушевського. Досліджувала українські народні думи, перший том яких вийшов друком 1927 р. Саме про це видання і згадує Ю. Луцький.

² Марі Шеррер (Marie Scherrer) - славіст, перекладач. 1947 р. видала українські думи козацької доби в перекладі французькою мовою: Les Dumy ukrainiennes: Épopée cosaque / Textes ukrainiens et traductions intégrales avec une introduction et des notes par Marie Scherrer. - Paris: C. Klincksieck, 1947.

³ "Нові поезії" - літературно-мистецький журнал, який упродовж 1959-1971 років видавала Нью-Йоркська група. Співзасновником і співредактором цього часопису був Ю. Тарнавський (разом із Богданом Бойчуком).

гломовної енциклопедії і в додаток я маю організувати індекс. Всетаки про Думи я не забув і недавно запевняв мене наш “спонзор”, що фонди напевно будуть. Хотів Вам сказати ще таке: думаю, що невказаним¹ було би дати всі переклади тих дум, які є у Шеррер; наше видання пахло б плагіатом. Очевидно, деякі з них треба взяти, але не всі.

Читав я, що недавно появився новий випуск “Горизонтів”². Якщо можете мені його роздобути, за поверненням коштів, буду Вам дуже вдячний.

Щиро вітаю,
Ваш ЮЛ

№ 10

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 4 січня 1963 р.

4 січня 1963 р.

Дорогий Пане Колего,

Щиро дякую Вам за листа і переклади дев'ятьох дум. Вони читаються легко і приємно. Думаю, що найкраще було б друкувати їх поруч українських текстів, тим більше, що вони доволі “дослівні”. На мою думку, такі думи ще треба додати: “Іван Коновченко”, “Плач невольників”, “Хведір Безрідний”, “Ганджа Андибер”. Решта залежить від Вас, якщо Ви зробите переклади – то добре, якщо ні, то ні.

П[ан] Климаш³ пише передмову (довшу наукову розвідку, яку він раніше опрацював в Гарварді) і я певний, що він додасть теж конечні примітки. Він думає, що на весну передмова буде готова. Позатим я думав написати коротеньке передслів'я. Не хочу переобтяжувати видання науковим матеріалом. Конкретно справу видання і його фінансування буду обговорювати з видавництвом десь в квітні, коли вже сподіюсь позбутися енциклопедії. Не думаю, що буде важко змобілізувати ресурси (обіцянка КУК-у далі актуальна), але не забуду про Сурмача⁴ на всякий випадок.

Читаю Ваші вірші. Чому Ви покинули прозу – а може не покинули, а нема де її публікувати?

Бажаю Вам багато добра з Новим Роком.

Щиро вітаю,
Ваш ЮЛ

№ 11

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 13 червня 1963 р.

13 червня 63 р.

Дорогий Пане Колего,

Надсилаю Вам вступ Климаша. Він трохи куций і сухий, але можливий. Може, треба буде додати пару речень при кінці. Прошу мені його повернути з Вашими заввагами. До бібліографії я теж хочу додати дві-три позиції.

¹ Тут, очевидно, мало б бути: небажаним.

² “Горизонти” – англомовний студентський журнал “Horizons”, який почав виходити 1956 р. у Нью-Йорку. Редактором літературного відділу цього журналу був Богдан Бойчук, який залучав до співпраці й інших членів Нью-Йоркської групи.

³ Роберт Богдан Климаш (Robert B. Klymasz; нар. 1936) – етнограф і фольклорист; закінчив бакалаврські студії в Торонтському університеті, магістерські – в Манітобському, в 1960–1962 роках навчався в Гарварді, згодом здобув ступінь доктора філософії в Університеті Індіани.

⁴ Тут, імовірно, ідеться про Мирона Сурмача, громадського діяча української діаспори в США, власника книжково-музичної крамниці у Нью-Йорку, видавця друкарської та музичної продукції.

Якщо перешлете мені всі інші переклади і тексти, з яких Ви їх робили, то можна буде пустити машину в рух. Я хочу представити весь матеріал видавництву, насамперед не обіцяючи фінансової допомоги. Вони мають свої фонди і можуть (якщо рецензенти вважають, що це варто) видати книжку без ніяких дотацій. Вважаю, що так було б найкраще, бо тоді ми незалежні від куків¹ і т. п. Щойно, як буде відповідь з видавництва на першу пропозицію, можна буде порушити евентуальність субсидії. Тому, присилайте все і почнемо старання.

Щиро вітаю Вас,
Ваш ЮЛуцький

№ 12

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 7 липня 1963 р.

7 липня 63 р.

Дорогий Пане Колего,

Дякую Вам за переклади дум. Прочитав я їх з великою насолодою і хочу висловити Вам і Вашим співробітницям моє признання за працю, яка дала такі щасливі висліди. Лише в деяких місцях маю завваження щодо вибору слів (напр., не знаю, чи варто повторяти в наголовках завжди слово “дума”), але ці завваги є мінімальні.

Я був великим оптимістом, коли я Вам писав, що вступ Климаша не є неможливий. Прочитавши його ще раз і порівнявши його з Вашою працею, я погоджуюся, що він ніяк не годиться. Проблема – що тепер робити. Я сподівався, що Климаш дасть нам довший (він обіцяв 40 ст.) історично-науковий вступ, а це, що він прислав, ні в кут ні в двері. Міг би я його просити доповнити це, але боюся, що він неспроможний на це. Я сам так перевантажений, що не можу за це тепер взятися (я думав був написати коротеньке передслів’я, але не вступ). Чижевський був би найкращий вибір, але він дуже “важка” людина й не додержується речинців. Буду радитись Шереха, який мабуть тепер поза Н[ью] Й[орком], може, він щось або когось доброго порадить. Біда також в цьому, що з огляду на час, може аж в осені вдасться когось змобілізувати. Не знаю, чи Рубчак² міг би дати іст[орично]-наук[овий] вступ. Зате дуже можливо, що він міг би дати ще кращий ненаук[овий] і неісторичний вступ – якщо Ви думаєте, що він може це дати, то попросіть його під умовою, що така річ мусіла б мати Шерехову і мою апробату. Я напишу до Климаша, що його бібліографія може (в доповненому виді) піти, але не вступ.

Все це може трохи задержати справу видання. Ваш манускрипт я покажу видавництвові, хоч знаю наперед, що вони відложать рішення до того часу, як буде передмова (зрештою, тепер влітку там мертвий сезон). Прошу Вас, однак, не нетерпеливитись і почекаати, бо я певний, що з дальшими зусиллями справа піде вперед. Варто почекаати і мати порядне видання на світовому ринку, ніж появитися на давн-тавні³.

Щиро вітаю Вас,
ЮЛуцький

П.С. Якраз говорив телефонічно з Шерехом про справу передмови. Він радить звернутися до Чижевського, хоч не має надії, щоб він погодився на те. Я напишу в

¹ Тут мова про КУК (Комітет українців Канади).

² Богдан Рубчак (Bohdan Rubchak; нар. 1935) – поет і літературознавець, член Нью-Йоркської групи, професор Іллінойського університету в Чикаго (США). Автор 6 поетичних збірок, співупорядник двотомної антології української поезії на Заході “Координати” (1969, разом із Богданом Бойчуком).

³ Downtown (англ.) – центральна частина міста; тут: “появитися на давн-тавні” значить “видати книжку провінційного рівня”.

цій справі. Якщо Чижевський не погодиться, Шерех радить таке: попросити Рубчака написати “ненауковий” вступ і побіч цього дати пару перекладів старших праць з наукових робіт Колесси¹ і т. п. Що Ви на це?

ЮЛ.

№ 13

Ю. Гарнавський – Ю. Луцькому

Вайт Плейнс (штат Нью-Йорк), 27 грудня 1965 р.

White Plains, N. Y.

27. XII. 65

Дорогий Пане Колего!

Винний я дуже перед Вами, та запевняю Вас, що не зі злої волі. Як знаєте, повернулися ми нещодавно з Еспанії, де провели більше року. Живучи там, я розкошував безділлям чи, радше, відсутністю обов'язків, так що абсолютно загубив зв'язок з усіма, а повернувшись вліз так в працю, що ще досі не мав передишки. Працював я в Еспанії над романом, який думав там і закінчити, та вийшло так, що я ще досі над ним вовтужуся, і попітнію ще з місяць-два. Роман англійською мовою і розрахований на те, щоб видавництва були зацікавлені, хоч чи вдасться – не можу ручити.

Отже, ще раз, пробачте та прийміть від мене запевнення дружби та приязні побажання веселих свят та щасливого нового року.

З думами нам так і не виходить. Рубчак тепер дуже зайнятий, і я його навіть не просив. Дивнич² обіцявся, але нічого не робить. Чи Ви думаєте, що можна пустити їх отак “безбатьченками”? Я в крайнім випадку написав би вступ “від перекладачів” на 1–2 сторінки. Якої Ви думки? А як була б справа з фондами?

При найближчій нагоді вишлю Вам мої та дружинині останні збірки.

З сердечним привітом,

Ваш Юр. Гарнавський

№ 14

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 3 січня 1966 р.

3 січня 66 р.

Дорогий Пане Колего!

Щиро врадував мене Ваш лист. По-перше, тому що Ви закінчили роман. Бажаю успіху з виданням. По-друге, що не забули про Думи. З фондами нам не везе. Оце вже друга нагода в Торонто, на яку я мав надію, завела. Недавно тою справою обіцяв зайнятися п. Лебідь з “Прологу”³.

Замість передмови я думаю дати переклади двох статей – однієї О. Білецького⁴, яку він написав для російської літ[ературної] енциклопедії, а другу, про музичну

¹ Філарет Колесса (1871–1947) – етнограф, фольклорист, композитор, музикознавець і літературознавець, дійсний член НТШ і ВУАН, автор багатьох фольклористичних розвідок.

² Юрій Дивнич – літературний псевдонім Юрія Лавріненка (див. прим. 12).

³ Микола Лебідь (1909–1998) – політик, один із лідерів Організації українських націоналістів, з 1949 р. жив у США, у 1952–1974 роках очолював науково-дослідний центр “Пролог” у Нью-Йорку.

⁴ Олександр Білецький (1884–1961) – літературознавець, академік АН УРСР, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. Ю. Луцький згадує таку його статтю: Белецкий А. И. Думы // Литературная энциклопедия: В 11-ти томах. – Москва: Изд-во Коммунистической Академии, 1930. – Т. 3. – С. 592–604.

структуру дум – проф. Ф. Колесси¹. Обидва переклади вже готові. Крім них я написав би коротеньке передслів'я. Якщо Вам залежить на тому, щоб в ньому про щось згадати (напр., порядок дум), то прошу мені написати. Климаш пообіцяв дати нову up-to-date bibliography². Так що, властиво кажучи, книжка майже готова до друку. Аби тільки знайти патрона. Навесну буду в Нью Йорку, то й надіюсь з Вами побачитися.

З Новим Роком бажаю Вам і Вашій дружині всього найкращого.

Ваш ЮЛуцький

№ 15

Ю. Гарнавський – Ю. Луцькому

Вайт Плейнс (штат Нью-Йорк), 26 лютого 1968 р.

White Plains, N. Y.

26. II. 68

Дорогий Пане Юрію!

Довго не відзивався до Вас, і довго не мав від Вас вістки. Відай, Ви так занятий, як я. За час, відколи я бачив Вас востаннє, якщо не помиляюся, я написав три книжки, зредагував два видання “Нових Поезій”, переклав книжку Коротича³ (яка у Вас), бував в Еспанії, і 5 днів на тиждень ретельно заробляв (і заробляю) на хліб. Це й усе, бо більше не може бути.

А що у Вас нового? Коли ми бачили Вас в Торонті, Ви готували, здається, історію укр[аїнської] літератури. Як справи з нею?

Головна причина мого листа, це те, що несподівано Гарвардський університет зацікавлений виданням дум (якщо видадуть, вони покрийуть всі кошти і займуться написанням розвідки). Тому прохав би Вас, щоб Ви прислали мені, по змозі якнайшвидше, машинописи перекладів і копії оригіналів, які я Вам постачав, щоб я міг це послати в Гарвард.

Надіюся, що Ви не образитеся цим, що це безперечно не є ніякий докір Вам з мого боку, а просто трапляється така нагода, що її важко пропустити.

Поза тим у нас нічого нового. Якщо будете в Нью-Йорку, дайте нам знати.

Сердечний привіт,

Широ Ваш,

Юр. Гарнавський

№ 16

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 28 лютого 1968 р.

28 лютого 68 р.

Дорогий Колего,

Широ дякую за лист. Радію, що є нагода видати думи. Повертаю Вам Ваші переклади і фотостати оригіналів. У мене є переклади двох статей (одна О. Білецького, друга Ф. Колесси) про думи. Я хотів додати інші статті з критичного матеріалу про думи. Можливо, що вони тепер непотрібні, бо очевидно, що краще було б, якби хтось (але хто?) написав нову передмову. Якщо Вам їх треба, напишіть.

¹ Тут мова може йти про розділ з монографії Ф. Колесси “Мелодії українських народних дум”, що вперше була опублікована в 1910 р.

² Up-to-date bibliography (англ.) – бібліографія, що включає найновіші публікації; оновлена бібліографія.

³ Віталій Коротич (нар. 1936 р.) – поет, прозаїк, публіцист, перекладач; один із перших українських письменників, який у 1960-их роках відвідав США і Канаду.

Про Коротича нема ще відповіді. Як буде, напишу. Його репортаж слабенький, але хто його знає, може, піде¹.

Моя книжка про Гоголя і Шевченка закінчена², але з публікацією буду мати клопіт. На неї накинуться і українці, і росіяне.

На жаль, до Нью Йорка не вибираюся – може аж в осені. Було б дуже добре з Вами побачитися.

Щиро вітаю Вас обоїх,
Ваш ЮЛуцький

№ 17

Ю. Луцький – Ю. Гарнавському

Торонто, 23 листопада 1977 р.

23 листопада 77 р.

Шановний Пане Колего!

Професор Шевченко³ звернувся або невдовзі звернеться до Вас в справі видання в Торонто Вашого перекладу дум. Наш Інститут⁴ пропонував видати тут “пейпербек”⁵ з оригінальними текстами і Вашими перекладами і без критичного апарату. Це був би текст для студентів і таке видання не перешкодило б тому, щоб пізніше Гарвард видав повне академічне видання дум. Маю надію, що Ви і Ваша бувша дружина⁶ погодитесь на таку публікацію. Фірмувати видання буде Інститут і Гарвард. Переклад буде оплачений.

Буду Вам дуже вдячний за Вашу відповідь, надіюсь, позитивну.

Щиро вітаю Вас,

ЮЛуцький

Проф. Юрій Луцький
ад'юнкт-директор

№ 18

Ю. Гарнавський – Ю. Луцькому

Вайт Плейнс (штат Нью-Йорк), 30 листопада 1977 р.

White Plains, N. Y.

30. XI. 77

Дорогий Пане Професоре!

Щиро дякую за листа. Я вже дістав був вістку про виданням “Дум” від проф. Шевченка і дав йому свою згоду на обидва видання, прохаю тільки, щоб “copyright”

¹ Ідеться про публіцистичну збірку Віталія Коротича “О Канадо!” (1966), яку англійською мовою переклали П. Килина і Ю. Гарнавський.

² Тут мова про книжку Ю. Луцького “Between Gogol' and Ševčenko. Polarity in the Literary Ukraine, 1798–1847”, яка вийшла друком у 1971 році в Мюнхені. Про історію видання цієї книжки див. листування Ю. Луцького й О. Пріцака (особливо за 1969–1971 рр.): *Colloquia Epistolaria: Омелян Пріцак і Юрій Луцький / публікація, текстологічне опрацювання і коментарі Ольги Лучук.* – Харків: Акта, 2014.

³ Ігор Шевченко (Ihor Ševčenko; 1922–2009) – історик, візантиніст і україніст, професор Гарвардського університету, іноземний член НАН України та низки інших академій; у той час був заступником директора Українського наукового інституту Гарвардського університету.

⁴ Мова про Канадський інститут українських студій (КІУС).

⁵ Paperback (*англ.*) – видання у м'якій обкладинці.

⁶ Мова про Патріцію Килину; подружжя розлучилося в 1973 р.

був в імені: "Yuriy Tarnawsky and Patricia Kilina". Зауважте, що я міняю George на Yuriy (повертаю до джерел).

Теж, хотів би я бачити "galley-proof"¹ перед друкуванням.

Біля мене багато змін. Вернувся я до школи і роблю докторат з лінгвістики (Transformational-generated Grammar²) на NYU³. В 1978-ім році має вийти мій роман "Meningitis" англ[ійською] мовою в видавництві "Fiction Collection / George Braziller"⁴, а "Сучасність" видає двомовну збірку поезій "This Is How I Get Well"⁵.

Слідкую за Вашою діяльністю в Канаді й гратулюю за успіхи.

З привітом

Юр.Тарнавський

№ 19

Ю. Луцький - Ю. Тарнавському

Торонто, 25 липня 1978 р.

25-го липня 1978 р.

Дорогий Пане Колего!

Поволі підготовляємо двомовне видання "Дум" з Вашими перекладами, які якраз ми одержали з Гарварду. В одному місці є щось неясне - будь ласка, виясніть, яке слово пропущене. Тому, що Гарвард не прислав нам українських текстів, з яких Ви робили переклади, я був би Вам дуже вдячний, якщо Ви доставили б нам ті тексти. Тоді не було б дальшої задержки. Проф. Кононенко-Мойл⁶ вже написала коротку передмову і ми хотіли б віддати все до друку у вересні⁷.

Постараємося помістити рецензію на "Менінгіт" в "Журналі".

Щиро вітаю Вас,

Ваш

ЮЛ

¹ Galley-proof (англ.) - коректура у гранках.

² Transformational-generated Grammar (англ.) - трансформаційно-генеративна граматики.

³ New York University (англ.) - Нью-Йоркський університет. Ю. Тарнавський захистив свою докторську дисертацію в 1982 р. (назва дисертації: "Knowledge Semantics").

⁴ Другий роман (і перший - англійською мовою) Ю. Тарнавського "Meningitis" ("Менінгіт") справді вийшов друком 1978 р. у нью-йоркському видавництві "Fiction Collective".

⁵ Двомовна поетична збірка "Ось, як я видужую = This Is How I Get Well" (українською та англійською мовами) була видана того ж 1978 р. у Мюнхені.

⁶ Наталія Кононенко (Natalie Kononenko; нар. 1946) - славіст і фольклорист, керівник департаменту славістики Вірджинського університету (Шарлотсвілл, США), тепер - професор Альбертського університету (Едмонтон, Канада). Передмову до видання українських дум у перекладі англійською мовою підписано: Natalie Kononenko Moyle.

⁷ Одиссея з видання українських дум в англійських перекладах Ю. Тарнавського і П. Килини, яка розпочалася 1960 р., завершилася книжковою публікацією в 1979 р. (див. прим. 1).